

i posypuje się nim głowy wiernym. Ceremonią tą Kościół przypomina każdemu Boży wyrok, który po grzechu pierwotnym zawisł nad człowiekiem: „Pamiętaj, że jesteś prochem i w proch się obrócisz” (Rdz 3,19). Wzywa tak swoje dzieci do pokuty, nawrócenia, do porzucenia krętych dróg grzechu. Przez grzech człowiek odwraca się od Boga, przez pokutę natomiast otrzymuje przebaczenie Boga i Kościoła oraz życie wieczne. Do takiego nawrócenia i pokuty wzywa Chrystus w Ewangelii, dlatego biorąc popiół w Środę Popielcową możemy usłyszeć także słowa: „Nawracajcie się i wiercie Ewangelii” (Mk 1,15)¹.

Przyjęcie popiołu na początku Wielkiego Postu oznacza, że w tym okresie chcemy w szczególny sposób pokutować za popełnione zło i zaniedbane dobro, a także pojednać się Bogiem i ludźmi.

Kraków

KS. TARSYCJUSZ SINKA CM

ks. Andrzej F. Dziuba

ZAKON RYCERSKI GROBU BOŻEGO – POWSTANIE I DZIEJE

Niepowtarzalnym miejscem twórczej manifestacji wiary dla chrześcijan jest Ziemia Święta; ziemia ziemskiego życia i działalności Jezusa Chrystusa, wcielnego Syna Bożego. To miejsce spełnienia zapowiedzi mesjańskich Starego Przymierza. To dar ziemi ku wyrazom rozeznawanym przez ludzi wielkich dzieł zbawczych. Zresztą autentycznie tak było i w całej przeszłości wychodzenia Boga ku ludziom.

Natomiast wśród licznych miejsc w Ziemi Świętej na pierwszy plan, obok Betlejem wysuwa się Jerozolima, a zwłaszcza Grób Boży. Aby jednak był do końca zrozumiałym musi być on widziany w światłach zmartwychwstania i pełnej chwały paschalnej, tj. pokonania grzechu i śmierci. Ten finał ziemskiego życia Jezusa z Nazaretu dopiero twórczo tłumaczy wszystko to, co było wcześniej w całym Jego ziemskim pielgrzymowaniu.

---

¹ *Mszal Rzymski dla Diecezji Polskich*, s. 62; T. SINKA, *Symbole liturgiczne*, Kraków 1991, s. 81-82.

Grób Boży jest jednym z najpewniejszych miejsc historycznych oraz archeologicznych związanych z finałem ziemskiego, a zarazem zbawczego życia Chrystusa. Na przestrzeni dziejów świadomość teologiczna, historyczna i kulturowa, a przede wszystkim religijna wyzwały wobec tego miejsca wiele różnych postaw, działań, inspiracji i natchnień, także czasem bardzo dramatycznych. Trudno je czasem dziś do końca rozeznąć.

Te wielorakie postawy i wybory moralne było m.in. znakiem modlitwy, wiedzy, badań, szacunku a także i obrony oraz niekiedy walki, znaczonej dramatyzmem czasu, której nie była obca danina krwi i życia. W tym nurcie mieści się także powstanie i bogata historia oraz aktualna działalność Zakonu Grobu Bożego w Jerozolimie, i to z dużym zróżnicowaniem we wszystkich trzech jego nurtach: kanonicznym, rycerskim oraz siostr zakonnych.

POCZĄTKI I HISTORIA ZAKONU

Aby lepiej zrozumieć początki oraz rozwój Zakonu Grobu Bożego, trzeba odwołać się do klimatu religijnego i społecznego, który wytworzył się w Europie na przełomie pierwszych tysiącleci. To był fenomen, który ją wówczas tworzył i kształtował. Jego głównymi komponentami były: 1. pobożność oraz niezwykły kult dla Grobu Bożego w Jerozolimie, 2. wręcz dramatyczny smutek po jego zajęciu przez niewiernych, tj. muzułmanów, 3. szeroko wówczas obecny i bardzo ceniony duch rycerski inspirowany chrześcijaństwem, 4. żywa praktyka pielgrzymowania do licznych miejsc świętych (np. Santiago de Compostela).

Te szczególne faktory, wraz z wieloma innymi przyczyniły się do zaistnienia wypraw krzyżowych. Tymczasem wówczas zwane one były jako „Peregrinationes ad Terram Sanctam”, choć faktycznie był to zupełnie inny nurt czy wręcz duch chrześcijaństwa. Co było ciekawe, nurt ten niósł w sobie wielorakość różnorodnych zobowiązań, zwłaszcza znaczonych darem rozeznania ówczesnych powołań, które nie wahały się posługiwać mieczem.

Rycerski nurt Zakonu Grobu Bożego powstał, z jednej strony z chrześcijańskiego bractwa czy stowarzyszenia – zorganizowanego częściowo na wzór kanoników (była to wówczas zazwyczaj żywa i twórcza tradycja augustyńska) – mającego na celu religijną, a nie-

kiedy i wręcz samarytańską oraz kulturową opiekę nad pielgrzymami, ukonstytuowanego przy Bazylice Grobu Bożego w Jerozolimie już w r. 1099, a więc bezpośrednio po tryumfalnej konkwiście Miasta przez krzyżowców i ich zjednoczone wojska. Ten nurt zrodził i inne zakony oraz struktury charytatywne czy rycerskie, choć wszystkie były ukierunkowane na pielgrzymów do Grobu Bożego.

Z drugiej strony ruch ten rodził się i dojrzewał także z pobożnościowych zwyczajów praktykowanych przez wielu pielgrzymów, proszących o inwestyturę rycerską w Jerozolimie. Z czasem tylko tam złożoną czy odnawianą traktowano jako wyjątkowej rangi. To miejsce podnosiło jej rangę we własnym środowisku europejskim oraz wobec innych inwestytur.

Zatem pierwszy okres dziejów Zakonu, obejmujący harmonijną służbę oraz współpracę nurtu kanonickiego i rycerskiego, zamyka się w latach 1099-1291. Było to czas dzieł charytatywnych oraz życia zakonnego w Ziemi Świętej, choć znaczonych już dramatycznym i zbrojnym naporem islamu. Z czasem ta rzeczywistość miała się okazać nowym wyzwaniem

Po upadku Akki kanonicy jak i rycerze, także innych proveniencji zakonnych (np. maltańscy) osiedlili się blisko Ziemi Świętej czy w różnych krajach Europy i w ten sposób powstały zróżnicowane tradycje oraz nurty, a także autonomiczne wspólnoty zakonne. Ówczesna siedziba władz bożogrobców stała się Perugia w Umbrii. Warto zauważyć, że w tym czasie pojawiają się także pierwsze klasztory żeńskie, wywodzące się z tego samego ducha oraz charyzmatu np. Saragossa.

Ważnym jest, że w tym czasie do trwania nurtu rycerskiego w różnych zakonach przyczynili się szlachetnie urodzeni, którzy często pielgrzymowali do Jerozolimy, mimo niebezpieczeństw, także muzulmańskiego, i tam poddawali się najdoskonalszej inwestyturze rycerskiej, stając się „Milites Christiani”. To była swoista konfirmacja, i to wręcz najwyższej rangi, przynależności do nurtu zakonnego, rozeznawanego także jako struktura społeczna.

Warto zauważyć, że nurt kanonicki bożogrobców w połowie XIV w. liczył ok. 88 klasztorów, rozproszonych niemal po całej Europie, a późniejsza liczba zakonników dochodziła do ok. 2100. Warto w tym kontekście m.in. zauważyć, że pod koniec XV w. istniało w Polsce blisko 200 placówek bożogrobców, skupionych w 7 kongregacjach,

którym przewodził klasztor w Miechowie, który z czasem stał się centralą zakonu.

Bardzo owocny XVII w. to także rozwój klasztorów kanoniczek (np. Holandia, Niemcy, Francja). Natomiast nurt świecki z początkiem XV w. – zresztą z woli papieży – otrzymuje ponownie rycerski charakter, a przełożony franciszkańskiej Kustodii Ziemi Świętej (zał. 1333) posiada wyłączne prawo inwestytury duchownych oraz świeckich. Dla podkreślenia rangi i znaczenia posługi Zakonu dla Ziemi Świętej już papież Aleksander VI w 1496 r. przyjął funkcję Wielkiego Mistrza Zakonu Grobu Bożego.

Zakon bożogrobców w nurcie kanonicznym przetrwał we Francji, także w czasach Rewolucji. W Hiszpanii natomiast aż do połowy XIX w. istnieją równocześnie tendencje do jego zachowania a jednocześnie i likwidacji. Jednak w Polsce najdłużej bronił przetrwania, mając m.in. na względzie przeszłość oraz zasługi dla kultury religijnej oraz świeckiej, która przekraczała granice państwowe czy kościelne. Tu jednak dużą rolę w jego likwidacji odegrali zaborcy, zwłaszcza rosyjscy.

Decydującym w nadaniu nowego ducha w nurcie rycerskim bożogrobców, a w pewnym sensie i innych zakonów rycerskich była bulla „Nulla celebrior” Piusa IX z 1847 r. tworząca, a faktycznie reaktywująca Patriarchat Łaciński Jerozolimy. To znak normalizacji stosunków religijnych i kościelnych w Ziemi Świętej. Patriarcha otrzymał wówczas tytuł Wielkiego Mistrza zakonu bożogrobców i wyłączne prawo uznawania tytułów rycerskich nadanych nie tylko w Bazylice Grobu Bożego, ale i poza nią, w całej Ziemi Świętej.

Zatem można powiedzieć, że drugi okres dziejów Zakonu obejmuje lata 1291-1847. To twórczy ale i zarazem burzliwy czas, gdyż znaczone dramatem zaniku męskiego nurtu kanonicznego bożogrobców.

Pierwszy statut odnowionego Zakonu, w nurcie rycerskim, zatwierdził papież Pius IX, w r. 1868 i ustanowił trzy klasy członków: kawaler wielkiego krzyża, komandor i kawaler; ograniczając je tylko dla mężczyzn. Jednak już po kilku latach, w 1871 r. do Zakonu została przyjęta pierwsza dama, a papież Leon XIII w r. 1888 wprowadził podobną trzystopniową klasę dam.

W r. 1907 papież św. Pius X zastrzegł dla siebie tytuł Wielkiego Mistrza i zarazem protektora Zakonu. Tym samym chciał wskazać na znaczenie Zakonu i jego funkcje na rzecz Ziemi Świętej. Jego następca Pius XI, już w r. 1928 zrezygnował z wszystkich tych tytułów na ko-

rzyść patriarchy łańcińskiego Jerozolimy. Natomiast pod wpływem ówczesnych przemian od r. 1931 Zakon zrezygnował z określenia „święty” i „wojskowy” na rzecz „rycerski”. Nadal jednak okreśłany jest zaszczytnym terminem „ordo”.

Nowe, powojenne konstytucje z 14 września 1949 r. przyznały Zakonowi osobowość prawa kościelnego, a Wielkim Mistrzem jest kardynał mianowany przez papieża, aktualnie Carlo Furno, były nuncjusz w Brazylii. Siedziba Zakonu mieści się przy kościele i klasztorze św. Onufrego w Rzymie, gdzie znajduje się grób Torquato Tasso, autora „Gerusalemme liberta”. Realia te oraz miejsca są niezwykle symboliczne, ale jednocześnie i wymagające.

Aktualnie obowiązujące konstytucje zatwierdził papież Pawła VI, dnia 8 lipca 1977 r. (obowiązującym jest tylko tekst w języku włoskim). Warto zauważyć, że do naszych czasów zachowało się także osiem klasztorów sióstr kanoniczek (m.in. Hiszpania, Belgia, Anglia, Brazylia). Zatem trzeci okres Zakonu trwa dziś i nadal tworzona jest jego historia, która nosi znamiona nadziei oraz perspektyw.

CELE ZAKONU

„Będziecie moimi świadkami w Jerozolimie, i w całej Judei, i w Samarii, i aż po krańce ziemi” (Dz 1, 8), to cel i posługa Zakonu. Jako stowarzyszenie duchownych i świeckich ma on dążyć wspólnie do doskonałości, do rozwoju publicznego kultu oraz popierania nauczania kościelnego, zwłaszcza w Ziemi Świętej. W sumie to zobowiązanie do świadectwa Ewangelii, ale zawsze dostosowane do warunków, okoliczności czy miejsca.

Zgodnie ze Statutem z 1977 r. można wyróżnić dwa główne cele:

1. Zgodnie z nauczaniem Kościoła katolickiego wzmacniać we wszystkich swoich członkach autentyczną praktykę życia chrześcijańskiego ze szczerą wiernością Ojcu Świętemu;

2. Podtrzymywać dzieła oraz instytucje Kościoła katolickiego w Ziemi Świętej, prowadzone przez Patriarchat Łaciński Jerozolimy. To także zachęcanie innych do ofiarności na ten cel, również za pośrednictwem Zakonu, zwłaszcza iż ma on wiarygodność. To upominanie się o prawa Kościoła katolickiego w Ziemi Świętej, szerzenie odpowiedzialności za tam żyjących chrześcijan i pomoc dla nich (niezależnie od obrządków).

Natomiast preambuła Statutu charakteryzuje kawalerów i damy Zakonu w następujący sposób:

1. Powinni prezentować gotowość do poświęcenia się i zaangażowania na rzecz najsłabszych, odsuniętych na margines i zagrożonych, a jednocześnie do twórczej walki na rzecz sprawiedliwości i pokoju, która pozostaje zobowiązaniem chrześcijan;

2. Dzieła charytatywne powinny posiadać swoje motywacje w duchowości i postawach wiary, gdyż w przeciwnym razie nie będą one miały życiodajnego oddziaływania ku chrześcijańskiej doskonałości;

3. Wiara chrześcijańska winna przejawiać się w rodzinie, w miejscu pracy, zamieszkania i odpoczynku, w posłuszeństwie Ojcu Świętemu, we współpracy w parafii i diecezji, obejmując świadectwa wymagane przez współczesne środowisko oraz kulturę dobrobytu. Każdy chrześcijanin winien być otwartym ku świadectwu Ewangelii.

Zakon oczekuje od członków: życia religijnego, pobożności, udziału w działalności Kościoła, apostołatu świeckich, gotowości do służby Kościołowi i troski o ekumenizm, przede wszystkim poprzez zainteresowanie się problemami wyznaniowymi w Palestynie. Żyjący tam chrześcijanie wymagają szczególnej troski, która przybiera także kształt materialny. Także zwracanie uwagi na tamtejsze problemy, ich nagłaśnianie stanowi ważny czynnik osobistej oraz wspólnotowej odpowiedzialności za Ziemię Świętą.

Kawalerów i damy Zakonu winna cechować autodyscyplina, hojność i odwaga, oparte na wierze, nadziei i miłości, wdzianych jako postawa chrześcijańska. Kto zatem nie ma woli pogłębienia takiego świadectwa oraz postaw w swoim życiu, temu będzie trudno stać się autentycznym członkiem Zakonu. Istnieje tu niebezpieczeństwo rozdwójenia postaw zewnętrznych i wewnętrznego życia. Zabraknie tak cenionego dziś świadectwa, a to właśnie szczególnie przemawia i nadaje autentyzm głoszonemu słowom.

Niesiony zatem na szyi oraz na płaszczu czy muzecie krzyż nie jest tylko ozdobą, ale znakiem poddania się miłości krzyża. Jego forma przypomina kawalerowi i damie pięć bolesnych ran Chrystusa oraz Jego cierpienie, także z faktu, iż w Ziemi Świętej, traci się drogocenny dar Jego Krwi, zwłaszcza poprzez przelewanie niewinnej krwi ludzi.

Krzyż bożogrobców ma jednak ukierunkowanie, poprzez Boży Grób, do zwycięstwa zmartwychwstania. Tam jest jego doskonałe spełnienie. Trzeba tu jeszcze dodać, iż bardzo ważnym w duchowości

zakonnej jest także pielgrzymka do Ziemi Świętej oraz z tym związany przywilej umieszczenia muszelki pielgrzyma na płaszczu zakonnym. Szczególnie cenione są wspólnotowe pielgrzymki organizowane przez Zakon.

Warto zauważyć, iż członkami Zakonu nie mogą być osoby należące do instytucji, organizacji lub stowarzyszeń, których charakter, cele i programy byłyby przeciwne lub sprzeczne doktrynie i nauczaniu Kościoła katolickiego. Byłoby to sprzecznością tak zewnętrzną jak i wewnętrzną. Z członkostwa wyłączone są także osoby, które można by określić mianem „kolekcjonerów odznaczeń”, a więc zbierających ordery i odznaczenia.

STRUKTURY I FUNKCJONOWANIE ZAKONU

Centralne władze Zakonu tworzy Wielki Mistrz i Prezydium, które stanowią: gubernator generalny i dwaj wicegubernatorzy (obecnie z USA i Niemiec). Wielkim Mistrzem jest jeden z kardynałów mianowany przez Ojca św. (obecnie kard. Carlo Furno). Natomiast Wielkie Magisterium pełni rolę konsultacyjną i składa się maksymalnie z 18 osób mianowanych przez Wielkiego Mistrza. Wielki Przeor – patriarcha łaciński Jerozolimy nie należy do centralnych władz administracyjnych Zakonu i jego pozycja jest konsultacyjna. Posiada jednak pewne uprawnienia odnośnie do nominacji.

Organizacja terytorialna Zakonu ukształtowana jest w zwierzchnictwach lub delegaturach magistralnych, które kierowane są przez świeckiego zwierzchnika lub delegata magistralnego i przez wielkiego przeora oraz radę. Ten ostatni to zazwyczaj kardynał, arcybiskup lub duchowny wysokiej rangi. Nie posiada on uprawnień administracyjnych, lecz ściśle duchowe (np. w Polsce kard. Józef Glemp, prymas Polski).

Innym organizmem, który skupia się wokół Wielkiego Mistrza, członków Wielkiego Magisterium i zwierzchników lub delegatów, jest Konsulta – parlament, albo w jakimś sensie synod Zakonu, gdyby przyrównać go do podobnej struktury w Kościele powszechnym. Zbiera się ona, powoływana przez Wielkiego Mistrza, co najmniej raz na pięć lat. Jej funkcje spełniane są także zwyczajnie, tj. między posiedzeniami, za pośrednictwem poszczególnych komisji, m.in. historycznej czy zwłaszcza odpowiedzialnej za nominacje i promocje zakonne.

Funkcjonowanie Zakonu oraz przeznaczenie zgromadzonych środków sprowadza się przede wszystkim do jego celów charytatywnych i asystencji chrześcijan w Ziemi Świętej. To ukazuje jego specyfikę, wręcz jego charyzmat i ostatecznie określa podejmowane działania ukierunkowane ku jak najdoskonalszemu spełnieniu tej posługi dla ziemi Jezusa Chrystusa.

Opieka duchowa, przestrzegając dyrektyw wydawanych przez Wielkiego Mistrza, jest spełniana w terenie, w ramach zwierzchnictw czy delegatur magistralnych. Tu szczególna rola przypada wielkiemu przeorowi, który w lokalnej wspólnocie np. przewodniczy obrzędowi inwestytury oraz obejmuje swą stałą troską rozwój duchowy dam i kawalerów.

Należy wyraźnie wskazać, że pomoc materialna gromadzona przez Zakon (także darowizny) przeznaczona jest dla chrześcijan w Ziemi Świętej. Oni szczególnie potrzebują asystencji, w trudnym procesie bytowym w tym wyjątkowym miejscu. Dramatyzm jeszcze bardziej potęguje np. współczesna sytuacja, jej złożoność historyczna oraz obecna.

Nasi współbracia w Palestynie, a wielu z nich pochodzi od pierwszych wspólnot chrześcijańskich utworzonych przez apostołów, znajdują się w trudnych warunkach religijnych i kulturowych. Z jednej strony wcisnięci między Izraelczyków, którzy ich zbytnio nie kochają, ponieważ w większości są Arabami, a z drugiej między muzułmanami, którzy nie czują się z nimi solidarni, ponieważ są chrześcijanami. Zatem niestety usiłują często emigrować, ponieważ to dyktują im wręcz brutalne realia życia, a z drugiej strony zupełnie rozumiała wola przetrwania oraz chęć rozwoju i lepszego życia, choćby własnych dzieci.

Chrześcijańska diaspora palestyńska (także wielość nurtów oraz obrządków) jest współcześnie faktem szczególnie trudnym i wręcz niebezpiecznym, co do swych perspektyw w tamtejszej wielonarodowej wspólnocie, ponieważ stanowi nieliczną i mało znaczącą mniejszość. Nie prezentuje ona także sobą znaczących walorów ogólnych, zwłaszcza wobec innych dominujących społeczności wyznaniowych (muzułmanie i żydzi). Zatem ich całkowity wyjazd z Palestyny uczyniłby jednak z Ziemi Świętej swoiste puste muzeum, miejsce nagromadzenia tylko wielu obiektów z przeszłości. Tymczasem Ziemia ta pragnie szczególnie świadectwa życia i wiary ludzi tam żyjących oraz dynamiki miejsc świętych ciągle ożywianych znakami wiary, nie tylko pielgrzymów, ale jej stałych mieszkańców.

Wielorakie i w różny sposób zbierane – oczywiście zwłaszcza poza Palestyną – środki finansowe wykorzystywane są przede wszystkim na wsparcie bieżącego bilansu Patriarchatu Łacińskiego Jerozolimy, który obejmuje Jerozolimę, Izrael, ziemie Palestyńskie oraz Jordanię (to ok. 50 proc.). Trzeba tu wymienić także ponad 50 szkół parafialnych, podstawowych i średnich, które zatrudniają ok. 900 nauczycieli i ponad 100 siostr zakonnych, a nauką obejmują ok. 18 tys. uczniów, bez względu na różnice pochodzenia czy wyznania oraz status społeczny czy ekonomiczny.

Zakon wspiera znacznie wielorakie inicjatywy odnoszące się do szerokiej działalności społecznej i kulturalnej patriarchatu, udziela subwencji licznym instytucjom religijnym w Ziemi Świętej, wspiera Uniwersytet w Betlejem, funduje stypendia uniwersyteckie oraz naukę w innych szkołach. To edukacja i podnoszenie poziomu intelektualnego chrześcijan, aby tym samym mogli pełniej i bardziej odpowiedzialnie uczestniczyć w strukturach życia społecznego i politycznego tej Ziemi oraz szerzej korzystać z dóbr kultury.

Bożogrobcy prowadzą także domy dziecka, domy społeczne a zwłaszcza troszczą się o obiekty sakralne, ich funkcjonowanie oraz renowacje a także budowę nowych kaplic czy kościołów, zwłaszcza w płaszczyźnie finansowej. To ostatnie jest wielkim dziełem nie tylko religijnym, ale i kulturowym oraz społecznym, i to w wymiarach nie tylko lokalnych, ale i międzynarodowych oraz ogólnoswiatowych. To niezwykle wkład w zachowanie wielkiego patrimonium kultury ludzkiej.

Wszystkie środki finansowe Zakonu, a więc te, którymi on ostatecznie dysponuje są owocem wyjątkowej hojności poszczególnych członków oraz innych licznych ofiarodawców ufających Zakonowi, a zwłaszcza formom jego gospodarowania posiadаныmi funduszami. Jest to zatem faktycznie zakon żebrzący „mendicante”, na wzór średniowiecznej tradycji. Jedyną własnością jest Palazzo dei Penitenzieri (via Conciliazione) w Rzymie (obok Watykanu), z którego czynszu pokrywane są ogólne wydatki funkcjonowania administracyjnego Zakonu.

CZŁONKOWIE ZAKONU

Aktualnie liczba członków Zakonu (we wszystkich kategoriach) dochodzi do ok. 19 tys., zorganizowanych w 50 zwierzchnictwach

i delegaturach magistralnych na wszystkich kontynentach (m.in. Australia, Brazylia, USA, Tajwan, Filipiny). Znaczna liczba członków zamieszkuje w USA i Kanadzie.

Zakon tworzą kawalerowi i damy – świeccy i duchowni – podzieleni na trzy klasy, a dwie ostatnie z kolei na stopnie:

I. Klasa kawalerów naszyjnika i dam naszyjnika

II. Klasa kawalerów:

- kawaler wielkiego krzyża
- komandor z gwiazdą
- komandor
- kawaler

III. Klasa dam:

- dama wielkiego krzyża
- dama komandor z gwiazdą
- dama komandor
- dama.

Klasa pierwsza posiada ograniczoną liczbę. Zawsze na jej czele stoi kardynał Wielki Mistrz Zakonu.

W normalnym trybie przyjęcie do Zakonu rozpoczyna się od stopnia kawalera lub damy, podczas obrzędu inwestytury, poprzedzonej czuwaniem, sprawowanej w pontyfikalnej Mszy św. Dokonuje się ono na własną prośbę lub zazwyczaj przez tzw. dokooptowanie, które wymaga rekomendacji członków Zakonu.

Pierwsza formuła występuje tylko we Włoszech, gdzie Zakon jest dobrze znanym. W pozostałych krajach inicjatywa pochodzi od członka rady zwierzchnictwa lub delegatury magistralnej. Prośba o przyjęcie do Zakonu przygotowywana w zwierzchnictwie winna być zaopatrzona w następujące dokumenty: metryka chrztu, dokument ślubu kościelnego i curriculum vitae. Natomiast władze zakonne przygotowują świadectwo proboszcza, „nihil obstat” ordynariusza miejsca i świadectwo zasług dla Ziemi Świętej. W Polsce dodatkowo specjalną rekomendację przygotowuje Prymas Polski.

Gdy idzie o promocję, która może mieć miejsce przynajmniej po trzech latach od poprzedniej nominacji, wymagane są następujące dokumenty: zgoda wielkiego przeora lokalnej struktury, dokument ordynariusza miejsca i nowe świadectwo zasług dla Ziemi Świętej. Jeśli ktoś w międzyczasie zawarł związek małżeński, to oczywiście stosowne świadectwo tego sakramentu.

O obu przypadkach przygotowane materiały po przesłaniu do Rzymu, do Wielkiego Magisterium badane są najpierw przez Komisję do spraw nominacji i promocji, kanclerza Zakonu i Prezydium, zanim zostaną przedstawione Wielkiemu Mistrzowi. Tylko on mianuje i promuje, a dokument nominacyjny czy promocyjny zawiera: podpis i pieczęć Wielkiego Mistrza, pieczęć Zakonu, „Visto” i pieczęć sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej wraz z podpisem Asesora. Łatwo zauważyć, że w procedurę tę zaangażowane są najwyższe dykasteria Stolicy Apostolskiej, tj. Sekretariat Stanu. Kardynał Wielki Mistrz ma także uprawnienie mianowania czy promocji z pominięciem całej przewidzianej prawem procedury.

Istnieje, jak w każdej organizacji – także z różnych przyczyn – praktyka wydalenia lub możliwość indywidualnego opuszczenia Zakonu:

- utracenie zainteresowania Zakonem,
- wstąpienie do Zakonu z błędnymi ideami,
- świadome i trwałe zaniechanie udziału w czynnościach religijnych prowadzonych przez zwierzchnictwo czy delegaturę magistralną,
- utracenie świadomości charytatywnego i służebnego celu Zakonu na rzecz Ziemi Świętej,
- włączenie się w działalność instytucji lub organizacji propagujących cele przeciwne nauczaniu i doktrynie Kościoła katolickiego.

W ostatnich latach średnio rocznie do Zakonu przyjmowane jest ok. tysiąca nowych członków. Mając jednak na względzie umiarkowanie oraz dymisje i dobrowolne odejścia liczba rośnie raczej dość wolno; ciągle zresztą podkreśla się, że liczy się jakość, a nie ilość. Zatem konsekwentna wierność ideałom zakonnym jest pewnym znakiem i mocą trwania dla nowych członków jak i dla dawnych, w duchu ich wierności podjętym kiedyś i ciągle odnawianym zobowiązaniom.

ZAKON GROBU BOŻEGO W POLSCE

Pierwsi przedstawiciele Zakonu Grobu Bożego w Polsce – w nurcie kanonicznym – a wśród nich przyszły prepozyt Marcin Gall, przybyli w 1163 r. z Ziemi Świętej, sprowadzeni przez Jakśę z Miechowa, który dał im jako uposażenie Miechów, gdzie szybko powstał pierwszy konwent i kościół pod wezwaniem Grobu Bożego, poświęcony ok. 1170 r. Od nazwy tej miejscowości powstała z czasem nazwa miecho-

wici, jako równoległa wobec bożogrobcy. Równolegle rozwijał się nurt rycerski, choć może mało znany w Polsce, szczególnie w swej duchowości, zwłaszcza stając wobec innych zakonów rycerskich.

Wiek XV to czas największego rozkwitu Zakonu w nurcie kanonickim, ale ze względu na bogactwa ziemskie uwikłany był on w rozgrywki władz duchownych i świeckich, co powodowało otwarte konflikty także w obsadzaniu stanowisk w Zakonie, a zwłaszcza prepozyta miechowskiego (tu np. negatywna rola niektórych biskupów krakowskich). Te i inne okoliczności, wewnętrzne oraz zewnętrzne, prowadziły do osłabienia, a w końcu i upadku Zakonu. Z drugiej strony ten okres to także czas ożywienia nurtu rycerskiego, choć już w innej praktycznej realizacji. Ostateczna kasata Zakonu w nurcie kanonickim na ziemiach polskich za sprawą arcybiskupa warszawskiego, przy aprobacie Stolicy Apostolskiej, miała miejsce w 1819 r. Dobra zakonne miały być przeznaczone na zasilenie ubogich diecezji i kapituł (w praktyce nie była to pełna prawda, a tylko pretekst formalny). Choć trzeba przyznać, że jeszcze w 1846 czyniono w Polsce, jednak bezskuteczne, starania o wznowienie Zakonu, żyli bowiem jeszcze niektórzy zakonnicy

Na przestrzeni dziejów, obok Miechowa, istniało w Polsce wiele placówek parafialnych, klasztorów czy szpitali, np. Gniezno, Nysa, Rypin, Wyszogród czy Racibórz, które zapisały się w dziejach polskiego chrześcijaństwa. Warto zauważyć, że ze względu na znaczną ilość domów i zakonników w 1621 r. kongregacja polska podzielona została na cztery prowincje: małopolska, wielkopolska, mazowiecka i ruska. Ich oczywiście los znaczony był specyfiką poszczególnych części ówczesnej Rzeczypospolitej, które przez długi czas wywierały wpływ na postawy ludzkie oraz społeczne ich mieszkańców.

Próba reaktywowania Zakonu, i to w wielu jego nurtach podjęta została w Polsce latach 30 dwudziestego wieku przez hrabiego L. Grocholskiego i jego przyjaciół, w porozumieniu z kard. Augustem Hlondem, prymasem Polski, ale niestety bezskutecznie. W pierwotnej koncepcji istniejące dziś Towarzystwo Chrystusowe dla Polonii Zagranicznej miało wejść w tę tradycję, mając na względzie odzyskanie dóbr materialnych, widzianych jako baza przyszłej działalności zewnętrznej nowego zgromadzenia. Także te zamiary nie doczekały się realizacji.

Polskie zwierzchnictwo Zakonu w nurcie rycerskim ustanowione zostało przez kard. Giuseppe Caprio, Wielkiego Mistrza dekretem

z dnia 8 grudnia 1995 r. Tego samego dnia wielkim przeorem został mianowany kard. Józef Glemp, prymas Polski. Pierwszym zwierzchnikiem ustanowiony został prof. dr hab. Jerzy Andrzej Wojtczak, profesor filologii klasycznej Uniwersytetu Warszawskiego. Natomiast pierwsza inwestytura i czuwanie miało miejsce w dniach 24 i 25 marca 1996 r. w Warszawie. Wówczas włączeni zostali do Zakonu m.in. abp Henryk Muszyński, abp Józef Kowalczyk, ks. prał. Jerzy Gredka, marszałek Alicja Grześkowiak, prof. Anna Świderkówna i inni. Aktualnie Zakon liczy w Polsce ok. 90 członków.

*

Zakon Grobu Bożego spełnia aktualnie niezwykle twórczo i czytelnie swoją posługę tak świadectwem wiary jak i dzieł czynionych dla Ziemi Świętej i tam żyjących chrześcijan. Jan Paweł II podczas spotkania z władzami Zakonu w dniu 24 kwietnia 1993 r. mówił m.in.: „Zachęcam was do wspierania, z poświęceniem, każdej inicjatywy ku pojednaniu ducha i dzieł Zakonu. Ostatecznie, środki finansowe są na służbie dzieł ludzkich i jedności między nimi, ku ich zbliżeniu oraz współpracy”. To nakreślone na nowo zadania, ale i jednocześnie wyartykułowanie uznania dla podejmowanej działalności.

Pomoc ta przynosi jakąś ulgę w cierpieniu chrześcijanom w Ziemi Świętej, jest dla nich zachętą i dodaniem odwagi w dawaniu świadectwa wiary w tym miejscu, gdzie są wyjątkowo oczekiwani i potrzebni. Obecność członków Zakonu podczas pielgrzymek, wspieranie szkół patriarchatu oraz innych instytucji – do których uczęszczają chrześcijanie i muzułmanie oraz żydzi – a zwłaszcza modlitwa naszych współbraci, poprzez drogi Bożej Opatrzności może przyczynić się do oczekiwanego pokoju oraz pojednania w Ziemi Świętej.

Historyczne zawołanie Zakonu „Deus lo vult”, pozostaje nadal wyzwaniem, które wydobywa znaki miłości, wiary i nadziei wśród dam i kawalerów. Oby one były ku pojednaniu, która wyzwala miłość do Ziemi Świętej i miejsc uświęconych życiem oraz działalnością i nauczaniem Jezusa Chrystusa.

Warszawa

KS. ANDRZEJ F. DZIUBA

BIBLIOGRAFIA

- BANDER VAN DUREN P. *Orders of Knighthood and of Merit. The Pontifical, Religious and Secularised Catholic-founded Orders, and their relationship to the Apostolic See*. Gerrards Cross 1995.
- Bożogrobcy w Polsce*. Miechów-Warszawa 1999.
- CARDINALE H. E. *Orders of Knighthood, Awards and the Holy See*. Ed. and rev. by P. Bander van Duren. Gerrards Cross 1985.
- DZIUBA A. F. Apostolstwo i solidarność. Zakon Rycerski Grobu Bożego w Jerozolimie. „Prawo Kanoniczne” 39 (1996) nr 3-4 s. 199-214.
- DZIUBA A. F. *Starania o utworzenie Zwierzchnictwa Zakonu Rycerskiego Bożogrobców w Polsce*. „Prawo Kanoniczne” 41 (1998) nr 1-2 s. 173-200.
- Militia Sancti Sepulcri. Idea e istituzioni a cura di K. Elm e C. D. Fonseca. Atti del Colloquio Internazionale tenuto presso la Pontificia Università del Laterano. 10-12 aprile 1996*. Città del Vaticano 1998.

T E K S T Y I D O K U M E N T Y

STATUT STOWARZYSZENIA BIBLISTÓW POLSKICH¹

ROZDZIAŁ I. POSTANOWIENIA OGÓLNE

Artykuł 1

1. Stowarzyszenie jest organizacją zrzeszającą biblistów polskich.
2. Nazwa Stowarzyszenia posiada brzmienie: Stowarzyszenie Biblistów Polskich.
3. Siedzibą Stowarzyszenia jest Warszawa.

---

¹ Z radością i nadzieją RBL publikuje statut Stowarzyszenia Biblistów Polskich, zatwierdzony 1 grudnia 2000 roku przez zebranie plenarne Konferencji Episkopatu Polski, obradujące w Częstochowie na Jasnej Górze. Inicjatorem utworzenia stowarzyszenia jest ks. prof. dr hab. Ryszard Rubinkiewicz SDB, przewodniczący Sekcji Biblistów Polskich, członek Papieskiej Komisji Biblijnej. Dzięki jego staraniom bibliści polscy doczekali się prawnego zatwierdzenia ich statutu.